

ЗАСВОЄННЯ ДОСВІДУ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ МУЗИКИ

У статті розкрито шляхи засвоєння досвіду виконавської діяльності майбутнього вчителя музики. Проаналізовано сутність і зміст понять “засвоєння”, “досвід”, “засвоєння досвіду виконавської діяльності”, “контекст”. Охарактеризовано його основні етапи: навчальна діяльність академічного типу, квазіпрофесійна та навчально-професійна діяльність. Визначено методи і форми засвоєння досвіду виконавської діяльності.

Ключові слова: засвоєння досвіду, виконавська діяльність, учитель музики, контекст, репродуктивна діяльність, реконструктивна діяльність, творча діяльність, методи, форми.

Сучасна система вищої мистецької освіти орієнтує студентів на перспективну професійну музично-виконавську діяльність. З огляду на це зростає необхідність використання в освітньому процесі вищого педагогічного навчального закладу контекстного підходу, який найбільшою мірою здатний реалізувати поставлене завдання.

Аналіз реального стану вищої музично-педагогічної освіти засвідчив, що виконавська підготовка вчителів музики у класах музичного інструменту, диригування, постановки голосу здебільшого спрямована на формування у студентів окремих виконавських умінь. Не заперечуючи важливості цих складових виконавської майстерності вчителя, слід зазначити, що викладачі майже не приділяють уваги формуванню досвіду творчої виконавської діяльності. Це призводить до того, що виконавська майстерність майбутнього вчителя музики формується фрагментарно, має здебільшого репродуктивний характер. Відтак, виникає *суперечність* між вимогою вищої школи підготувати вчителя музики, який володіє виконавською майстерністю на досконалому рівні, та відсутністю в освітньому музично-педагогічному процесі належних методів і форм засвоєння досвіду творчої виконавської діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій засвідчив, що вчені розглядають засвоєння досвіду у контексті діяльнісного підходу (К. Альбуханова-Славська, Б. Ананьев, Л. Божович, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, О. Запорожець, О. Леонтьєв, Б. Ломов, С. Рубінштейн); досліджують питання засвоєння соціального досвіду діяльності (А. Азарян, Ю. Гіппенрейтер, Н. Непомнящая, К. Платонов), досвіду навчальної діяльності (Л. Ельконін, І. Ільєсов, І. Лернер, В. Ляудіс, Н. Тализіна), досвіду творчої діяльності (Т. Гризозлазова, Т. Завадська, Є. Целмс, О. Шевнюк), досвіду музичної діяльності (Б. Асаф'єв, Ю. Бай, В. Беліков, Г. Гінзбург, Л. Гінзбург, Б. Гутніков, М. Давидов, Я. Мільштейн, М. Михайлов, Є. Назайкінський, С. Раппопорт, О. Шульпяков). Проблеми засвоєння музично-виконавського та педагогічного досвіду діяльності майбутніми вчителями музики певною мірою висвітлено у працях Л. Арчажникової, А. Козир, Н. Мозгальнової, В. Муцмахера, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Смирнової, Л. Хлебникової, О. Щолокової. Однак не повною мірою досліджено проблему використання контекстного навчання в аспекті засвоєння досвіду виконавської діяльності майбутніх учителів музики.

Мета статті полягає у визначенні шляхів засвоєння досвіду виконавської діяльності майбутніми вчителями музики із використанням контекстного навчання.

Аналіз наукових праць свідчить, що під терміном “засвоєння” вчені (І. Зимня, С. Рубінштейн, Н. Тализіна) розуміють пізнавальну діяльність особистості, внаслідок якої формуються знання, уміння та навички. Довідкова література тлумачить термін “досвід” як знання, уміння, звички, цінності, соціальні установки, навички, яких людина набуває в процесі соціалізації [2]. Теоретичне підґрунтя вивчення поняття “засвоєння досвіду навчальної діяльності” закладено у концепції змісту освіти, розробленій В. Краєвським, І. Лернером, М. Скаткіним. Дослідники висловлюють думку про те, що головна функція навчання полягає у передачі молодшому поколінню змісту соціальної культури (матеріальної та духовної) для її збереження, відтворення й розвитку. Автори виділяють такі компоненти змісту освіти, як знання, способи діяльності, досвід творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісного ставлення до дійсності.

Досвід творчої діяльності І. Лернер характеризує як уміння самостійно переносити раніше засвоєні знання та вміння в нову ситуацію; бачити нову проблему в знайомій ситуації, нову функцію об’єкта; усвідомлювати структуру об’єкта; шукати альтернативи рішення чи спосіб вирішення; комбінувати раніше відомі способи розв’язання проблемних завдань з новими [4, с. 204].

Учені зазначають, що у підготовці майбутнього вчителя музики визначальну роль відіграє досвід музично-виконавської діяльності, який розуміють як спеціально організовану, активну форму самовираження музиканта, спрямовану на досягнення художньо-звукового результату і його естетичного сприйняття. Про необхідність засвоєння досвіду музично-виконавської діяльності висловлювалися Б. Асаф’єв, М. Михайлов, Є. Назайкінський. О. Хлебникова під засвоєнням досвіду музично-виконавської діяльності музиканта розуміє таку характеристику особистості виконавця, яка відображає вищий рівень оволодіння цією діяльністю, що досягається шляхом глибокого засвоєння музично-теоретичних знань, практичних умінь та навичок пізнання, виконання музичного твору і вивчення виконавського досвіду відомих музикантів [6, с. 8].

Ґрунтуючись на наведених вище дефініціях, під засвоєнням досвіду музично-творчої виконавської діяльності майбутнього вчителя музики розуміємо використання студентами раніше засвоєних музично-виконавських знань, виконавських умінь, застосованих у нових музично-педагогічних ситуаціях, комбінування раніше відомих способів музичного виконання у нові (поєднання вокального виконання з інструментальним або вокального з диригентським), утілення множинності інтерпретацій одного музичного твору.

Дослідження В. Беспалька, Н. Кузьміної, Т. Смирної, Н. Тализіної дають змогу виявити, що процедура засвоєння досвіду музично-виконавської діяльності майбутнього вчителя музики передбачає репродуктивний, реконструктивний і творчий рівні його становлення. Розглянемо більш детально їх зміст.

Репродуктивна музично-виконавська діяльність майбутнього вчителя музики характеризується прямим наслідуванням викладача, спирається на розуміння та відтворення майбутнім учителем музики стереотипних музично-виконавських професійних дій. Досвід репродуктивної діяльності характеризується відтворенням студентами музичного тексту як семіотичної системи, що забезпечує індивідуальне присвоєння музичної інформації, зафіксованої в нотній формі. Студенти прагнуть до копіювання чітких вказівок, прямого відтворення музичної концепції, запропонованої викладачем.

Реконструктивна музично-виконавська діяльність передбачає здатність студента виходити за межі чітких інструкцій та прикладів у виконанні музичного твору, глибо-

ко осмислювати та самостійно використовувати набуті музично-теоретичні знання, вміння інтерпретувати окремі деталі художнього образу на основі музичного тексту. Досвід реконструктивної музично-виконавської діяльності дає майбутнім учителям музики змогу вийти за межі нотного тексту для усвідомлення морально-естетичного смислу, виявлення суб'єктивного особистісного ставлення в образну сферу музичного твору. Реконструктивна музично-виконавська діяльність є перехідною до творчої діяльності вчителя музики, оскільки на цьому етапі відбувається формування окремих складових інтерпретаційних умінь.

Творча діяльність майбутнього вчителя музики характеризується продуктивністю, яка виявляється у здатності студента створювати нову музично-естетичну характеристику художнього образу; вільно володіти набутими музично-педагогічними та музично-психологічними поняттями, фактами, відомостями та комплексом музично-виконавських умінь, використовувати їх у своїй музично-виконавській та педагогічній діяльності для створення нових інтерпретаційних моделей музичного твору. Досвід творчої діяльності характеризується: а) образною гнучкістю, застосуванням принципово нових підходів до вирішення музично-виконавських проблем; б) комплексним і варіантним використанням у музично-виконавській діяльності студента всієї сукупності теоретичних (музично-виконавських, музично-психологічних) знань і практичних (інтерпретаційних, артистичних, технічних) умінь з виконавської майстерності; в) умінням здійснювати системний самоаналіз власної виконавської діяльності, творчо узагальнювати власний концертно-виконавський досвід та досвід інших виконавців; г) гнучкістю при виборі оптимального рішення у нестандартних концертних ситуаціях, відсутністю бар'єрів творчості; д) появою особистісних смислів, усвідомленням виконавської майстерності як професійної цінності; е) досягненням інсайтно-креативного рівня при виконанні музичних творів у різних видах музично-виконавської діяльності (диригентсько-хоровій, інструментальній, вокальній).

Постає питання про те, як здійснювати підготовку майбутнього вчителя музики до засвоєння досвіду виконавської діяльності на засадах контекстного підходу. Аналіз наукових досліджень засвідчує продуктивне використання у навчально-виховному процесі методів та форм контекстного навчання. Проблему контекстного навчання глибоко розроблено у працях А. Вербицького, Н. Бакшаєвої, Н. Борисова, Т. Дубовицької, М. Ільєсова, В. Круглікова, О. Ларіонова, І. Марчука. Концепція контекстного навчання в аспекті підготовки вчителя музики передбачає поєднання теоретичних знань з контекстами майбутньої музично-педагогічної, музично-виконавської та музично-просвітницької діяльності. Під "контекстом" у психології розуміють систему внутрішніх і зовнішніх умов поведінки та діяльності, що впливає на особливості сприйняття, розуміння і перетворення суб'єктом конкретної ситуації, яка обумовлює зміст і значення цієї ситуації як цілого, так і її компонентів. Внутрішній контекст, вважають науковці, відображає сукупність психофізіологічних і особистісних особливостей, знань і досвіду діючого суб'єкта. Зовнішній відбиває предметні, соціокультурні, просторово-часові та інші характеристики професійної ситуації [5, с. 179].

Контексти музично-виконавської, музично-педагогічної діяльності дають студенту змогу усвідомлювати особливості та завдання його навчально-професійної підготовки, інтегрувати знання, уміння, ціннісні ставлення, що належать до музично-виконавського комплексу (інструментального, вокального, диригентсько-хорового). Згідно з основними положеннями теорії діяльності, в контекстному навчанні особливу увагу приділяють реалізації поетапного переходу майбутніх учителів му-

зики до базових форм діяльності вищого рівня, засвоєння ними соціального досвіду. Засвоєння досвіду виконавської діяльності майбутнього вчителя музики за допомогою контекстного навчання має відбуватися завдяки моделюванню ситуацій та змістів музично-виконавського, музично-педагогічного та музично-просвітницького компонентів їхньої професійної діяльності. Дієвими формами засвоєння змісту виконавської діяльності майбутнього вчителя музики, на думку вчених, є активні форми і методи навчання (мозкові штурми, ділові та рольові ігри, тренінги, професійні ситуації). Розглянемо специфічні особливості досліджуваного процесу.

Засвоєння досвіду виконавської діяльності реалізується поетапним переходом, що містить три основних етапи. Першим етапом має бути, вважає А. Вербицький, навчальна діяльність академічного типу, що включає стандартні форми музично-педагогічної освіти: індивідуальні заняття (музичний інструмент, постановка голосу, диригування), ансамблево-групові (хоровий та оркестровий клас), лекції, семінарські заняття, самостійна робота. Другим етапом має бути квазіпрофесійна (начебто професійна) діяльність, яка потребує включення музично-виконавських контекстів (концертно-репетиційні, організаційно-підготовчі, виконавсько-інтерпретаційні ігри, диспути та дискусії щодо мистецтва перевтілення, виконавської імпровізації, активізації виконавської уваги, мислення; академконцерти, залікові модулі, іспити). Третім етапом підготовки студентів до засвоєння досвіду музичного виконання має бути навчально-професійна діяльність, що містить такі форми освіти, як педагогічна практика, участь у концертах, фестивалях, конкурсах, науково-дослідна робота, підготовка дипломних музично-виконавських проектів, магістерських робіт.

Перехідними від однієї базової форми до іншої є: практичні заняття; імітаційне моделювання (ігри-імітації “Музичне виконання в концертному залі, у шкільній аудиторії, на музичному конкурсі”, вправи-імітації на розвиток виконавських (артистичних, інтерпретаційних) умінь); аналіз конкретних професійних ситуацій (ситуації-завдання, ситуації-демонстрації, ситуації-випадки, ситуації-замальовки, ситуації-аналогії, ситуації-порівняння); розігрування ролей (рольові ігри), тренінги, спецкурси тощо (див. табл.).

Таблиця

Методи і форми засвоєння досвіду виконавської діяльності

Діяльність	Методи, форми
Академічна	Індивідуальні заняття в класі музичного інструменту, постановки голосу, диригування; репетиції, лекції, семінарські заняття, самостійна робота
Квазіпрофесійна	Концертно-репетиційні, організаційно-підготовчі, виконавсько-інтерпретаційні ігри, диспути, дискусії щодо питань виконавства; академконцерти, залікові модулі, іспити
Навчально-професійна	Концерти, фестивалі, конкурси, науково-дослідна робота, педагогічна практика, стажування, дипломне проектування
Перехідні методи та форми	Практичні заняття; імітаційне моделювання (ігри-імітації, вправи-імітації); аналіз конкретних професійних ситуацій; розігрування ролей, тренінги, спецкурси

Динаміка змін видів діяльності (від академічної до навчально-професійної) стимулює студентів до набуття нових особистісних якостей, професійних смислів та цінностей. Так, наприклад, засвоєння досвіду інструментальної діяльності, диригентсько-хорового та вокального виконавства разом поглиблює виконавську майстерність, ціннісне ставлення майбутнього вчителя музики до музично-виконавської діяльності.

Включення студентів у професійно орієнтовану діяльність з метою засвоєння досвіду виконавської діяльності вимагає підвищення їхньої виконавської та інтелектуальної активності в таких напрямках: 1) розширення музичних інтересів майбутнього вчителя музики з метою формування системи естетичних і професійних цінностей; 2) засвоєння загального комплексу музично-виконавських, музично-психологічних та музично-педагогічних знань; 3) опанування нових видів музично-виконавської діяльності та досягнення їх високого рівня; 4) оволодіння виконавськими, артистичними та інтерпретаційними вміннями; 5) оволодіння навичками самостійної музично-виконавської діяльності, спрямованими на вдосконалення фахової діяльності.

Висновки. Отже, засвоєння досвіду виконавської діяльності майбутнього вчителя музики характеризується динамічними змінами від репродуктивної через реконструктивну до творчої діяльності, що реалізуються у навчальній діяльності академічного типу (включає стандартні форми музично-педагогічної освіти: індивідуальні, ансамблево-групові заняття, лекції, семінарські заняття, самостійну роботу); квазіпрофесійній діяльності (потребує включення музично-виконавських контекстів (концертно-репетиційні, організаційно-підготовчі, виконавсько-інтерпретаційні ігри, диспути та дискусії щодо мистецтва перевтілення, виконавської імпровізації, активізації виконавської уяви, уваги; академконцерти, залікові модулі, іспити)) та у навчально-професійній діяльності (педагогічна практика; участь у концертах, фестивалях, конкурсах; науково-дослідна робота; підготовка дипломних музично-виконавських проектів, магістерських робіт). Перехідними від однієї базової форми до іншої є практичні заняття; імітаційне моделювання; аналіз конкретних професійних ситуацій; розігрування ролей (рольові ігри), тренінги, спецкурси. Упровадження запропонованих методів та форм у навчально-виховний процес та їх вплив на засвоєння досвіду виконавської діяльності майбутнього вчителя музики є перспективним для подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Беспалько В.А. Теория ученика: Дидактический аспект / В.А. Беспалько. – М. : Педагогика, 1988. – 160 с.
2. Варій М.Й. Психологія [Електронний ресурс] / М.Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/5524/47/>.
3. Вербицький А.А. Активное обучение в ВШ: контекстний поход / А.А. Вербицький. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. для студ. пед. навч. закладів / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Х., 1997. – 338 с.
5. Общая психология : словарь / под ред. А.В. Петровского. – М. : ПЕР СЭ, 2005. – 251 с.
6. Хлебнікова О.В. Формування досвіду музично-виконавської діяльності у студентів вузів культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О.В. Хлебнікова. – К., 2001. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2013.

Борсукова Н.С. Усвоение опыта исполнительской деятельности будущими учителями музыки

В статье раскрываются пути усвоения опыта исполнительской деятельности будущего учителя музыки. Проанализированы сущность и содержание понятий “усвоение”, “опыт”, “усвоение опыта исполнительской деятельности”, “контекст”. Охарактеризованы его основные этапы: учебная деятельность академического типа, квазипрофессиональная и учебно-профессиональная деятельность. Определены методы и формы усвоения опыта исполнительской деятельности.

Ключевые слова: усвоение опыта, исполнительская деятельность, учитель музыки, контекст, репродуктивная деятельность, реконструктивная деятельность, творческая деятельность.

Barsukova N. Assimilation of experience performing activities future music teachers

In the article the ways of mastering of experience of performance activity of future music master open up with the use of context studies. Under mastering of experience musically creative performance activity of future music master understand the use students mastered musically performance knowledges, performance abilities, applied in new musical-pedagogical situations, combining earlier the known methods of musical implementation in new, embodiment of multiplicity of interpretations of one piece of music. Research In. Bepal'ka, N. Kuz'minoy, T. Smirnovoy, N. Talizinoy allow to discover that procedure of mastering of experience musically performance the genesial provides for activity of future music master, creative levels of his becoming. Experience of genesial activity is characterized the recreation of musical text students as a semiotics system which provides the personal appropriation of musical information of fixed in a musical form. Experience of reconstructive musically performance enables activity to future music masters to go out outside musical text for an awareness morally aesthetically beautiful to sense, exposure of subjective personality relation in the vivid sphere of piece of music. Reconstructive musically performance activity is transitional to creative activity of music master, as there is forming of separate constituents of interpretation abilities on this stage. Experience of creative activity is characterized: by vivid flexibility, by application on principle of the new going near a decision musically performance problems; by the complex and variant use in to musically performance to activity of student of all aggregate of theoretical (musically performance, musically psychological) knowledges and practical (interpretation, artistic, technical) abilities from performance trade; by ability to carry out system self-examination of own performance activity, creatively to summarize own concert performance experience and experience of other performers. The analysis of scientific researches is certified by the productive use in to educational process of methods and forms of context studies. Mastering of experience of performance activity of future music master will be realized in educational activity of academic type which includes the standard forms of musical-pedagogical education: individual employments, band-group, lectures, seminar employments, independent work: in quasi-professional activity which needs including musically performance contexts; to educational-professional to activity. Transitional from one base form to other come forward: practical employments; imitation design; analysis of concrete professional situations; playing off roles, trainings, special courses.

Key words: the acquisition of experience performing activities, music teacher, context, reproductive activity, reconstructive activity, creative activity.